

Новае у беларускай паэзіі.

I.

У паэзіі форма і змест — неразъдзельны.

Неразъдзельны яны затым, што кожнае пачуццё, кожнае перажываньне і настрой паэта, выліваючыся з ягонай душы, мімаволі прыймаюць тую адзіную ўласцівую для іх форму, той рытм, які адпавядае, калі так можна сказаць, рытміцы самога перажывання і настрою аўтара.

Жыццё мае нязвычайнае багацце рытму. На гэтым аснована багацце формы паэтычных твораў, складанае вякамі.

Усім вядома, што, прыкладам, стара-грэцкі гексамэтр знаходзіцца ў самай цеснай сувязі з біццём чалавечага сэрца. Вядома такжа, якія рэзкія перамены ў рытме сэрца адбываюцца ў залежнасці ад перажыванняў чалавека. Дык зусім натуральна, чаму, прыкладам, дзеля ўрачыстага настрою адпавядае паважная актава, чаму выглядала-бы нечым дзікім, калі-б гэную форму верша мы ўжылі дзеля нейкага гумарыстычнага апісання.

Як нічым не абмяжована разнароднасць перажыванняў жывога чалавека, так не абмяжована і разнароднасць формы ў паэтычнай творчасці. Праўда, кожная эпоха мела свае пагляды на тое, што дапусьціма і што недапусьціма ў паэзіі. І кожная чародная эпоха, у сувязі з зьменай настройў і агульных паглядаў грамадзянства, ламала старыя формы і тварыла нешта новае, засуджанае ў свой чарод на ломку новым пакаленьнем.

З гэтага пагляду можна смела сказаць, што гісторыя літэратуры — гісторыя разьвіцьця форм літэратурнае творчасці — гэта найбольш цоўнае адбіццё гісторыі культуры народаў; тут найлепш выяўляюцца самыя глыбокія, самыя праўдзівыя настроі і пагляды грамадзянства.

Усё гэта вельмі ярка выяўляецца пры досьледах над разьвіцьцём беларускае адраджэнскае літэратуры, якая ў зусім кароткі час перажыла тое самае, што другія, старыя літэратуры, перажывалі сталяцямі. Болей таго: як у жыцці жывое прыроды онтогенія і філёгенія ідуць тым самым шляхам, так сама і ў творчасці паадзіночкі паэтаў нашых мы бачым паўтарэньне лініі разьвіцьця ўсяе літэратуры народу.

Якімі беднымі па зьместу прадстаўляюцца нам цяпер першыя творы беларускіх адраджэнцаў пачатку XIX сталяцця! І якая-ж бед-

ная форма іх твораў — твораў Баршчэўскіх, Рыпінскіх, Чачотаў! Хаця ўсе яны углядаліся на нашу народную паэзію, але ніхто з іх не зраўняўся з народнымі песнямі ні па сіле, ні па шчырасці пачуцця і настрою. І ня відаць у іх творчае іскры, а толькі мала вартая „работа“.

Першым пісьменьнікам, які заслугоўвае на імя паэта-мастака, быў Дунін-Марцінкевіч. І мы бачым у яго значны поступ у форме, раўняючы да папярэднікаў. Але жыццё, якое ён малюе ў сваіх творах, яшчэ вельмі беднае. Яно ня можа глыбей захапіць аўтара, ня можа змяніць сваёй сілай біцця ягонага сэрца. І паміма апісаўчае здольнасці паэта, паміма мастацкіх абразоў у „Гапоне“, форма верша яго астаецца прымітыўнай — сыльлябічнай, — такой, дзе для выяўлення рытму сэрца нямашака месца.

На верш танічны пераходзіць Багушэвіч. Гэты паэт нязвычайна гарача перажывае тое, аб чым піша: гора, бяду, крыўды народныя. Яго настроі шчырыя, яго перажыванні заўсёды глыбокія і запраўды прымушаюць біцця мацней сэрца паэта — ці то калі ён іграе на „Дудцы“ — „над народу сконам“, ці калі апісвае „хрэсьбіны Мацюка“, або апавядае пра тугу па Бацькаўшчыне беларуса, закінутага доляй у чужыну, — тугу, так добра знаёмую аўтару з асабістага жыцця. У Багушэвіча бачым і больш разнароднасці ў вершаванні. Але трэба сказаць, што Мацей Бурачок — гэта не селянін, а толькі здэмакратызаваны шляхціц, сябра „вышэйшага“ круга грамадзянства. Яго славамі гаворыць не народ, а далёка адыйшоўшая ад народнае масы інтэлігенцыя, узгадаваная пад усё нівэлюючым уплывам эўрапейскае цывілізацыі, хоць і спачувалая народ у разуменячым яго.

Пачатак XX стагоддзя дае нам цэлы рад іменняў беларускіх паэтаў — запраўдных сыноў вёскі. А наперадзі ўсіх — Якуб Колас і Янка Купала. Гэта ўжо непадробленыя выразіцелі настрояў і думак беларускае народнае масы. Яны — паэты з так-званай „іскрай божай“. Пачуццё у іх выліваецца з душы бурным патокам і шукае для сябе адпаведнае формы. Іх духовае багацце — вялізарнае. І форма ў іх адпавядае гэтаму багаццю — асабліва ў Купалы. Рытміка — нязвычайна разнародная, як разнародны і адценкі іх настрояў і перажыванняў. Пачынаючы ад вельмі прымітыўных паслядаванняў, з боку формы, расейскіх і польскіх паэтаў, яны крок за крокам вырастаюць усё вышэй, прысваіваюць сабе найдасканалыя формы верша сучаснасці. І ім усё яшчэ гэтага мала: яны разнаабразыць свой верш зусім самастойна і арыгінальна, бо ў створаныя другімі формы нельга ўліць свайго індывідуальнага, выключнага, бо чыста нацыянальнага, беларускага зместу.

Доўгую дарогу прысваення формаў сусветнае паэтычнае творчасці праходзяць нашы песняры. Чым вышэй узнімаецца іх уласны дух, тым лягчэй для іх гэная дарога, тым лягчэй вялікія мастацкія дасяганні. Асабліва яскравы прыклад дае тут Якуб Колас.

Успомнім перадваенную коласаўскую музу. Гэта — адбіцьцё душы беларускага селянства, толькі адбіцьцё, як у павялічаючым люстры. Гэта — ідэальная гармонія прыроды, быццам „песьня хораў“. Рытміка, форма вершаваньня—ў поўнай меры адпавядае гэтаму зьместу. А заглянем да апошняга зборніку Коласа „Водгульле“ (Менск, 1922 г.), перачытаем яго найнавейшыя, апошнія вершы, і шчырае здзіўленьне абхопіць душу: ад сялянскае лірыкі Колас дайшоў да настрояў сучаснага нэрвовага, з нязвычайна зложанай псыхічнай арганізацыяй, „цывілізаванага“ эўрапейца. Штось нязьведанае дагэтуль творыцца ў яго душы:

З цёмных шчылін хтось нязнаны
 Цені—страхі выклікае,
 Штось ім шэпча, штось ківае,
 Ды таёмна, няўчытана...
 Сьмех вясьлы зьбег няждана...

 Цені—страхі выпаўзаюць.
 Іх ня бачыш—прачуваеш.
 Штось чаруюць, заклінаюць
 І таёмна пагражаюць,—
 Чым? У тым сіла, што ня знаеш.

(„Цені-страхі“, 1921 г.)

Яму ў начной цішы звоняць нейкія дзіўныя песьні шклянныя шыбіны ў вокнах — песьні чыста імпрэсіяністычнага характару:

Няма ветру, ўсюды ціха;
 Шыбы-ж звоняць,—што за ліха?
 Хто ў іх стукнуў? Хто чапае?
 Ці то знак хто хоча даць,
 Што згубілі мы дарогу,
 Б'е трывогу,
 Ходзіць, ўсіх прасьцерагае
 І накладвае пячаць

На шляхі, дарогі тые,
 Дзе крыжы згнілі старыя,
 Ці замыслу пазьнімалі,
 Як аджыўшыя свой час?
 Хто такі ён? Невядомы,
 Незнаёмы,
 А мо' дзе і сустрэкалі,
 Мо' з ім бачылісь ня раз...

(„Звон шыбаў“, 1921).

Так ад народнага пяснярства Колас даходзіць да імпрэсіянізму. Ведама, гэта знаходзіцца ў песнай сувязі з яго асабістымі перажываннямі апошніх гадоў. А разам з новымі матывамі, што родзяцца ў душы песьняра, ён — мо' несвядома — знаходзіць і новыя формы, прыкладам якіх служаць прыведзеныя адрыўкі.

Колас, а ў яшчэ вялікай меры Купала, Багдановіч — гэта ўсё людзі, узгадаваныя агульна-эўрапейскай культурай. Яны, праўда, чуюць па-своему, „па-народнаму“, але свае думкі і пачуцці выказваюць агульны для ўсіх „эўрапейцаў“ мовай. Сваё, народнае яны прапускаюць праз нівэлюючую прызму агульна-эўрапейскае цывілізацыі. І праз рамантызм, рэалізм яны разам з усёй эўрапейскай паэзіяй даходзяць урэшце да тых новых кірункаў, якія маюць агульнае імя „нео-рамантызму“: да сымбалізму, модернізму і т. д.

На гэтым яны і затрымліваюцца.

Але не затрымліваецца праца новых пакаленняў паэтаў, якія ўсёяж ламаюць старое і на руінах працы папярэднікаў будуць нешта новае. На эўрапейскім Парнасе мы сустракаем цэлы рад такіх кірункаў, якія выяўляюць шуканьне новае будучыны: гэта — футурызм.

Адкідаюцца старыя, прывычныя формы. Запаноўвае поўная свабода для рытму, ня звязанага старым штучным падзелам на абмяжованы лік строф. Ігра гукаў — вось закон творчасці футурыстычных кірункаў.

Новая літаратурная хваля, як рэакцыя проці ўсяго старога, пракцічалася праз усю Эўропу. Дакацілася яна і да Беларусі. А тут якраз зрабіліся вялікія перамены.

Беларусь (апрача Віленшчыны і Горадзеншчыны з старым віленскім цэнтрам культурнага жыцця і адражэнскага будаўніцтва) перажыла рэвалюцыю 1917 году, перажыла дзяржаўны і сацыяльны пераворот, абаверткі на дыктатуры пралетарыату. У Савецкай Беларусі ўтварыліся зусім новыя варункі жыцця, парваўшыя ўсякую сувязь з старой эвалюцыйнай дарогай, на якой адбывалася раней развіццё прыпадакаў. Новыя варункі, прызваўшыя да творчае працы самыя шырокія масы нашага працоўнага народу, паставіўшыя гэныя масы на кіраўнічае становішча, зусім натуральна павінны былі вытварыць новую псыхіку ў народзе, зачапіць новыя струны ў душах людзей.

Дзень новы, новыя ночы,
Век новы: агню, дыму, попелу...

(„Босыя на воінішчы“).

І век новых настрояў, новых перажыванняў і імкненняў.

Новая псыхіка, „новая душа“ народу павінна была знайсці для сябе і новыя формы выражэння ў літаратуры. Свядомы разрыў з традыцыямі мінуўшчыны павінен быў пакіраваць нашых новых на-

родных пісьменьнікаў на той шлях, на якім і літэтура адкінула ўсё старое, ужо перажытае.

Уплыў футурыстычных кірункаў у расейскай пралетарскай паэзіі вельмі сільны. Уплыву гэтага не магла абмінуць і маладая беларуская пралетарская паэзія, але ён тутакі выяўляецца адно толькі ў разрыве з старымі традыцыямі і ў шуканьні новых форм — больш свабодных, адпавядаючых новым духавым настроям і імкненьням беларускае масы. Шукаць у беларускіх „наймалодшых“ песьняроў насьлядаваньня нечага гатовага, створанага футурыстамі другіх нацыянальнасьцей, — пакуль што ня прыходзіцца.

II.

Каб выявіць усё тое новае, што можна знайсці ў нашых „наймалодшых“ парнасьнікаў, трэба было-б акуратна сачыць за ўсім, што друкуецца наабапал гранічнае мяжы, падзяліўшае Беларусь на „Савецкую“ і „Польскую“. На жаль, гэта пры сучасных палітычных адносінах невыпаўніма. Да нас толькі час ад часу прыпадам даходзіць нейкая кніжка або газэта, друкаваная ў Усходняй Беларусі. Вось-жамы і падойдем да выяўленьня „новага“ ў нашай паэзіі на аснове трох кніжачак: „Строма“ Уладзімера Дубоўкі (Вільня 1923), „Босыя на вогнішчы“ — поэма — Міхася Чарота (Менск 1922) і „Уяўленьне“ Уладзімера Жылкі. Першыя дзьве напісаны на Усходзе, трэцяя — на Захадзе Беларусі.

Ужо першы зборнічак робіць дужа прыемнае ўражэньне тым, што ў ім ня сустрэнеш традыцыйнае ў беларускай паэзіі маркотнасьці, суму, тугі, безнадзейнасьці. Наадварот: тут чуецца новы, свежы павеў, новыя тоны. Мы ўжо ня бачым перад сабой таго забітага, загнанага, утраціўшага сваю чалавечую сьвядомасьць лапатніка-сяляніна, які толькі і мог стагнаць, плакаць, наракаць на сваю долю, але ня быў здольны сваімі рукамі каваць сабе лепшую будучыну. Бо з лапатнікаў-сялян ужо стварыўся, вырае у шырокім разуменьні гэтага слова народ, каторы ня можа жыць так аднабока, як жыў дагэтуль, ня можа праводзіць дні сваі вечна ў адным настроі.

Уладзімер Дубоўка радыкальна разарваў сувязь з традыцыйным стагнаньнем. Той дух, якім пранікнуты ўсе яго вершы, найлепей сьведчыць аб тым, што аўтар пісаў іх не пад цяжкім ярмом чужацкае ўлады, а на волі, у варунках вольнага жыцьця. Столькі тут размаху, столькі моцы і веры ў сваю сілу і сілу народную! Паэт ані не „жалюе“, не шкадуе „тых дзянькоў, што жыцьцё даўно развьеяла, як дым“. У ім чуецца маладая нарастаючая сіла, ня звязаная з старымі перажыткамі, і ён зварочваецца да адраджэнскае моладзі з закліканьнем:

Маладое пакаленьне!
Прычынайся, час прыйшоў!

Залатое Адраджэньне
Кліча ўсіх пад родны сгоў!

А моладзь Дубоўкі, як і ён сам, жыве ўсімі ўласцівымі моладасьці настроймі і перажываньнямі. Які характэрны з гэтага боку хаця-бы вершык „Зданыні“:

Вечар... П'яны вечар сваволі-траўня...
Вецер косы ночы расплэў, дуронік...
Салавей пяець над ракой... як слаўна!
Сны сьніць сасоньнік...

Гукі тыя, зданыні той цёмнай ночы
Кроў крынічаць... Млосьць захапляець волю...

Але ад гэнае „млосьці“ сіла моладзі ня чэзьне: то — адно міма-лётны настрой, які хутка замяняецца другімі. І Дубоўка, папаўшы ў чужыну, захопліваецца быццам рэлігійным настроем, што мае сваім прадметам Бацькаўшчыну:

У песьнях я — на Беларусь малюся,
Як моліцца ля возера трысьцё.
.....
О, Беларусь, я на цябе малюся,
Тваім шляхам — прыйду ў шырокі сьвет,
Паміж людзей, народаў разьліюся,
Бы вецер зух у жыцце, у аўсе...

І за ночай маёвай у яго наступае дзень, у якім ужо нямашака і сьледу мляўкасьці:

Сьнег зьнікае... Сустрэкаюць маладу вясну.
Сонца грэе, абуджае сьвет увесь ад сну.
Птушкі ймкнуцца супраць волі да сваіх краін.
„Час да хаты, час!“
Сьпеў чуваць адзін.

Кіну смутак я й маркоту аж на ніцы лозы
У вечар гэты, вечар траўня, вечар нецвярозы.
Вольны вецер я паклічу, як пяюць наўкола:
„Час да хаты, час —
жыцця майго золак...“

З ветрам, яснай бліскавіцай — ў небе паляцім,
Думкі, сэрца, кроў у жылах — усё мы адрадім!
Толькі крыльце мне патрэбна, крыльце мне хутэй!
„Час да хаты, час“ —
рвецца гук з грудзей...

Гэта — характэрныя рысы ў зьмесьце. Новае тут ня ў самым зьмесьце, а ў тым, як апрацаваны тэмы, які настрой пануе ў душы

паэта; новае — у рытміцы перажыванняў. Да апошняе аўтар дапаводывае і форму, хаця йшчэ пераважна ня выйшаў за межы старых форм верша: усё яшчэ ўжывае старога трыалету, каторы ў яго сам па сабе нічога не гавора, — усё яшчэ ня вызваліўся да канца ад старога спадчыны. За тое многа вольнасьці ў яго ў словатварэньні, многа цікавых гукавых эфэктаў. Прыкладам:

Мітусіцца лістота мяцеліцай —
Мігульжынная, быццам дзьвіна.
Па аселіцы лёнам пасьцеліцца,
Завіхрыцца квяціста яна...

Слова „завіхрыцца“ сустракаецца ў „Строме“, здаецца, ажно тры разы. І „віхрыстасьць“ зьяўляецца асноўным тонам вершаў Уладзімера Дубоўкі.

Усё-ж трэба адзначыць, што і гукавыя эфэкты, і словатварэньне у Дубоўкі даволі ўдачныя. Верш яго — мілазычны, музыкальны. Тут „старая спадчына“ як раз аказвае вельмі добры ўплыў на аўтара: яна не дае яму ўтраціць пачуцьця меры, не дае і нарушыць гармонію грубымі дысанансамі, ці то ў гуках, ці то ў славах.

Новы дух яшчэ ярчэй выяўляецца ў паэме Міхася Чарота „Босыя на вогнішчы“. Гэта абраз народных настрояў у часох сацыяльнае рэвалюцыі і зьмяняўшых адна адну чужаземных акупацыяў. Яшчэ лепш: гэта — гісторыя апошніх гадоў у настроях, так часта зьмяняўшыхся.

І гэты твор вызначаецца сілай парываньняў, магутным размахам, уласьцівым падняўшамуся на барацьбу народу. Розьніца ён ад папярэдняга нязвычайна ярка выражанай пралетарскай ідэалёгіяй. Савецкая беларуская прэса не здарма адзначыла выхад паэмы „Босыя на вогнішчы“, як пачатак запраўднае беларускае пралетарскае паэзіі. Ды так яно і ёсьць: пісьменьнікі, якія ў гэты момэнт выяўляюць пралетарскую ідэалёгію, бадай усе вырасьлі да пачатку сацыяльнае рэвалюцыі, і ў іх творчасьці відаць яшчэ вельмі многа „старога спадчыны“. Міхась Чарот ад гэнае спадчыны зусім вызваліўся. Ён б'ець словам, быццам молатам, а нязвычайна элястычная форма яго вершу нічым ня звязывае лёту думкі. І здаецца часамі, што паэт вярнуўся да тае нявырабленае формы народнага вершу, якая пануе ў большай частцы пісаных народных вершаў-гутарак. Але гэта толькі здаецца: бо заўсёды рытм выводзіць песьняра на належны шлях, не даючы яму ўпасьці да роўня гэных наіўных вершаваных гутарак. Вось, дзеля прыкладу, другая песьня паэмы:

— Пажар на Усходзе!
Таварышы, ур-р-ра!
— Што вы, шалёныя, годзе!
Што вам ня шкода дабра?

Усё, што збіралі вякамі,
 Сёння марнее ў вагні ...
 — Маўчы! Мы цябе кулакамі,
 Чуеш?! Ні-ні!
 Цэрквы, палацы, харомы—
 Памяць мінулага—з дымам!
 Што не запалім мы—зломім!
 Зьнізу наверх ўсё падымем!
 Страшна вам? Страшна?
 Пажару агонь ломіць вочы?
 Затое нам відна ўночы!
 Маліцеся, грэшныя, небу,
 Рукі ўгору узняўшы.
 Вас не паслухаюць хмары.
 Таварышы!
 Што нам трэба?
 — Пажа-ары!

Мы падалі гэты адрывак, як нязвычайна характэрны для псы-
 халёгіі масаў паўстаўшага народу — „збунтаваных рабоў“. Жаданьне
 зьнішчэньня, імкненьне зламаць, пусьціць з дымам усё, што напамі-
 нае аб старой няволі... У такі момэнт маса не памятае, што яна ні-
 шчыць твор яе-ж уласнае працы. У гэным зьменным рытме, у ня-
 роўным вершчу чуюцца рытм перажываньняў збунтаванае масы, народ-
 нага натоўпу, з якога падаюць пяруны і бліскавіцы рэвалюцыі.

Такое адчуваньне душы масы робіць тое, што вершы Міхася
 Чарота становяцца нязвычайна блізкімі, бо лёгка зразумелымі, для
 таго чытача-пралетарыя, для якога пісаны. Рытміка яго вершаў зусім
 адпавядае рытміцы перажываньняў і паэта, і масы. А рытміка ў кож-
 най песьні зьмяняецца, у кожнай песьні новая: то апісваецца ма-
 мэнт трыумфу „босых“, то пабеда „чорнага арла“ — нямецкага мілі-
 тарызму, то ізноў на сцэну зьяўляюцца чырвоныя сыягі, каб усту-
 піць месца белае каню ўлана...

Хмары, дзе заход,
 Падняліся...
 — Што? Зноў непагода?
 — Вецер! — крычыць народ,—
 Вецер, уздыміся!
 Вецер адказвае: „Згода!“
 Хто слабы — дзяржыся!...

Змаганьне йдзе ўсё далей. Ліецца кроў. Бягуць людзі. „Іх рукі, ногі
 ў крыві“... А ўсё-ж паэт верыць у аканчальную перамогу свае ідэі
 і канчае паэму клічам:

Іграйце песню. трубачы:
 Тру-ру-ру! Тра-та-та!
 Гэй, за намі, бедната!
 На дарозе макрата...
 Тру-ру-ру! Тра-та-та!
 Тухне вогнішча ў крыві.
 Песню йграйце: „дзінь-дзі-ві!“
 Каго зловіш — разарві,
 Хто ня наш — таго даві...
 Босы хто — за намі ўсьлед,
 Хто убогі, хто разьдзет...
 Гэй, за намі—ў новы сьвет!...
 Цёпла там і там прастор,
 Небасхіл там повен зор...
 Сонца тчэ жыцця узор!...
 Там спачынеш, бедната...
 Тру-ру-ру! Тра-та-та!

Ня дзіва, што паэма мае вялікі ўспех у народзе. Літаратурны крытык, У. Ігнатоўскі, у сваёй стацыі, далучанай да першага выданьня паэмы, кажа паміж іншым:

„Магчыма лічыць, што паэма „Босыя на вогнішчы“ для выяўленьня сутнасьці вялікай рэвалюцыі на Беларусі зрабіла тое самае, што зрабілі паэмы А. Блока „Двенадцать“ і „Скіфы“ для выяўленьня сутнасьці агульна-рускай рэвалюцыі“.

Паскольку Міхась Чарот выяўляе ў сваёй паэме духоўную сутнасьць рэвалюцыі сацыяльнай, пастольку Уладзімер Жылка ў сваім „Уяўленьні“ адтварае псыхалогічны бок нацыянальнае рэвалюцыі. Запраўды, Беларусь усё яшчэ перажывае незакончаную нацыянальную рэвалюцыю, калі так гожа назваць той вялікі працэс прабужэньня ўсіх духоўных сіл нашага народу, што адбываецца на нашых вачах Гэта ўжо не эвалюцыйнае ўсьведамленьне сваёй нацыянальнай прыналежнасьці: гэта — бурны творчы парыв, выяўленьне ад якоў зьбіраўшыхся сіл у нашым народзе. І не дарма свой твор аўтар назваў „Уяўленьнем“: бо працэс прабужэньня нацыянальнае сьвядомасьці за апошнія гады пайшоў такім шпаркім тэмпам, што ў ім дзеець не рэфлексія, не разважаньне, а іменна ўяўленьне ўсяе велічы нацыянальнае ідэі, уяўленае ў адзін момэнт.

І Жылка так сама, як Міхась Чарот, разрывае сувязь з „старой спадчынай“ і шукае для свайго „Уяўленьня“ новае формы. Форму гэта ён знаходзіць у найнавейшых расейскіх паэтаў з Андрэем Белым на чале. Ламаньне традыцыяў мінулага становіць галоўную рысу ў вершаваньні Жылкі.

Радасьць мая вялікодная
 Сына, пазнаўшага Маць.
 Песьняй прадвесня лагоднаю
 Усіх я пачну абдараць!

— так пачынае аўтар першую песьню „Уяўленьня“. І — песьня за песьняй — дае абраз таго, як адбылося ў яго душы ўяўленьне вялікага Адраджэньня народу беларускага.

Для прыкладу даем тутак ж пачатак другой песьні:

Запраўды
 Радасьць — рацыя:
 Бацькаўшчына Беларусь
 Ёсьць
 Наймаладзейшая Нацыя.
 З будняў блядых
 Чорная косьць
 Раздзьмухала Рух
 Стараны
 Вёсак і сёлаў.
 Пяруны завірух
 Узахапленні
 Грымяць аб адным:
 Паўнагучна Адраджэньне!

і т. д.

Нельга сказаць, каб гэта было найлепшае месца ў творы Жылкіна, бадай, найслабейшае з сваёй „рацыяй“ і „нацыяй“. Але і ў гэтай-жа форме могуць быць мастацкія абразы, дый яны запраўды ёсьць, — узяць хоць-бы песьню чацьвертую, якая канчаецца сільнымі радкамі:

... наш Дух,
 Даючы рух,
 Жыцьцё,
 Праз крыўду, зьдзекі
 І забыцьцё,
 Спрадвеку,
 З гадоў старых
 Быў захаваны.
 І вось — нязнаны —
 Сягнуў тварыць.
 І з першых дзён
 Змог сну палон
 І ночы глуш,
 Мужычых душ

Зьявіў красу
І бель.

Асабліва пекныя адрывкі, две Жылка ўдарае ў народны тон — тон народнае песні (п. Х.). Дый усюды многа мілазыхных, музыкальных сукладаў, такіх сьпеўных, што як-бы просяцца, каб іх пяць. Цікаўная з гэтага боку п. III, у якой у рыфмованых канчатках націскі стаяць па трэцім складзе ад канца і прыдаюць асаблівае характэрнае вершу:

А была цагана як:
Ветры дзьмулі лютыя,
Спалі паслухмяныя
Вёскі, сьцюжай skutыя...

Кожная песня, выражаючы іншы момэнт „уяўленьня“ нацыянальнага адраджэньня, напісана другой формай і з другой рытмікай, што прыдае твору асаблівую жывасьць. І хоць-бы з гэтага толькі боку рэч гэта зьяўляецца дужа цікавай: „новае“ ў ёй выяўляецца мо' найбольш поўна, найбольш усестаронна: і з боку зместу, і з боку формы.

Усе тры разгледжаныя аўтары шукваюць новых дарог у сваёй творчасці. Яны даюць новыя формы для новых настрояў і перажываньняў, але трудна сказаць, як далёка зайдучь яны ў сваіх шуканьнях. Пакуль-што нічога закончанага, ясна сфармуляванага вывясці з гэтых спроб нельга: яны ў значнай меры не арыгінальны, а пазычаныя — наслядаваньні. Аднак ужо самы факт шуканьня новых дарог сьведчыць аб агульным посьпеху ў развіцьці нашае паэзіі „наймаладзейшых“: працай творчай і пачуцьцём красы яны здалеюць знайсці тую лінію развіцьця, якая, не абніжаючы іх твораў з мастацкага боку, будзе найбольш, найпоўней адпавядаць новым настроям і новым імкненьням „новага беларуса“.

Вільня. 27.VI.1923.

Ант. Навіна.

З нязнаных твораў М. Багдановіча.

У 1913 г. ў Вільні выйшаў зборнік вершаў Максіма Багдановіча „Вянок“. Крытычную стацыю аб зборніку надрукаваў у „Нашай Ніве“ Ант. Навіна. Прачытаўшы яе, паэт прыслаў свайму крытыку экзэмпляр „Вянка“ з гэткай надпісам:

Дзень добры, Пане! Вось Вам прасты надпіс:
Есьць гэтка японская забаўка,—
Кідаюць дробныя аскёпкі дрэва
У ваду—і робяцца яны цвятамі.
Усё гэта мне згадалась мімаволі,
Калі чытаў я Вашую стацыю
Аб вершыках „Вянка“. І шлю падзяку
І цісну руку. Вам М. Богдановіч.

22.ІІІ.1914 г.
Яраслаўль.

